

УДК 94(37):323.27]«03»

**ІКАРІЙ ЯК ПРИКЛАД
ПРОВІНЦІЙНОГО РИМСЬКОГО
ЧИНОВНИКА КІНЦЯ IV СТ. ВІД Р.Х.
(ЗА ПРОМОВАМИ ЛІБАНІЯ)****ICARIUS AS AN EXAMPLE
OF A PROVINCIAL ROMAN OFFICIAL
AT THE END OF THE IV CENTURY A.D.
(ACCORDING TO LIBANIUS' ORATIONS)****Пуховець Д. С.,**

кандидат історичних наук, доцент кафедри історії стародавнього світу та середніх віків історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Київ, Україна),
e-mail: pukhovets@knu.ua, ORCID:
org/0000-0002-5201-0396

Pukhovets D. S.,

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Department of History of the Ancient and Middle Ages of the Faculty of History, Kyiv National Taras Shevchenko University (Kyiv, Ukraine),
e-mail: pukhovets@knu.ua, ORCID:
org/0000-0002-5201-0396

Мета статті полягає у вивченні постаті Ікарія як типового приклада провінційного чиновника Римської імперії кінця IV ст. від Р.Х. Методологія дослідження спирається на принципи науковості, історизму, системності, а також на використання загальнонаукових методів (індукції та дедукції, аналізу і синтезу) та спеціально-історичних методів (історико-системний, історико-генетичний, методи історіографічного та джерелознавчого аналізу). Ікарій займав посаду коміта Сходу, тобто очолював діоцез Схід в період 384–385 рр. В процесі виконання повноважень у нього склалися складні стосунки з відомим антиохійським оратором Лібанієм. Ця ворожнеча вилилася в 4 промови, написані оратором проти бюрократа (Ор. XXVI–XXIX). З промов Ікарій постає доволі хитрою, жорстокою, амбітною людиною. Він належав до знатної родини, посаду отримав після виступу перед імператором Феодосієм I. Чиновник намагався заручитися підтримкою курії та населення, боровся з продовольчою кризою, активно використовував побиття батогами. На прикладі Ікарія можна побачити, що корупція, непотизм, підлабузництво до начальства, жорстокість до підданих були характерними рисами чиновництва того часу.

Ключові слова: Ікарій, Лібаній, Антіохія, Сирія, Пізня Античність.

The article deals with the figure of Icarus as a typical example of a provincial official of the Roman Empire at the end of the IV century A.D. The methodology of the study is based on the principles of science, historicism, consistency, as well as on the use of general scientific methods (induction and deduction, analysis and synthesis) and special-historical methods (historical-systemic, historical-genetic, historiographical and source-analysis analysis). Icarus held the office of the Comes Orientis, that is, he was the head of the diocese of the East during the period 384–385. During the exercise of his authority, he had a difficult relationship with the famous Antiochian spokesman, Libanius. This enmity spilled into 4 speeches written by orator against the bureaucrat (Or. XXVI–XXIX). From the speeches Icarus appears quite cunning, brutal, ambitious man. He belonged to a noble family, received a post after speech to Emperor Theodosius I. The official tried to get support from the curia and the population, fought with the food crisis, actively used beating with whips. By the example of Icarus it can be seen that corruption, nepotism, submissiveness to the authorities, cruelty to the subjects were characteristic features of the bureaucratic elite of that time.

Keywords: Icarus, Libanius, Antioch, Syria, Late Antiquity.

Період IV ст. від Р.Х. був цікавим часом для міст пізньоримської (або ж ранньовізантійської) імперії. З одного боку, держава вже вступила в період сильної централізації. Основна влада в країні належала імператору та підлеглому йому бюрократичному апарату. Це стосувалося в тому числі ситуації в провінціях та провінційних містах, де основною силою були намісники імператора

– чиновники різних рівнів. З іншого боку, традиції муніципального управління, місцевої автономії були все ще доволі сильними. В містах продовжували збиратися курії, куріалам належала достатньо велика роль в управлінні. Та і самі містяни, пам'ятаючи про традиції самоуправління, не відчували себе покірливими підданими, які просто мають виконувати все, що їм говорять бюрократи. Тому становище провінційних чиновників було складним. Вони мали балансувати між різними інтересами: виконувати волю імператора, знаходити спільну мову з міською елітою в вигляді курії, здобувати повагу у широких верств міського населення. Провінційні чиновники різних рівнів були тими бюрократами, які найчастіше спілкувалися з простолудом, на відміну від столичного управлінського прошарку. Тому не дивно, що саме їм постійно діставалося від звичайних людей. Джерела IV ст. рясніють повідомленнями про те, як провінційним чиновникам влаштовують обструкцію під час масових видовищ, спалюють їхні будинки, пишуть на них доноси та різноманітні кляузи. Натомість, і самі бюрократи не були янголами: для них було характерно хабарництво, непотизм, зайва жорстокість, інші зловживання владою.

Становище провінційного пізньоримського чиновника IV ст. від Р.Х. в статті розглядається на прикладі Ікарія, який займав посаду коміта Сходу (*Comes Orientis*) в період 384–385 рр. Ця постать привернула увагу тим, що її діяльність яскраво представлена в джерелах. Ікарію присвячено в різних формах одразу чотири промови відомого оратора Лібанія. Стаття ставить собі за мету вирішення ряду дослідницьких завдань на основі аналізу джерел та залучення наукової літератури. Серед них є наступні: визначення соціального походження провінційних чиновників високого рангу та їхнього шляху до влади на прикладі Ікарія; аналіз взаємовідносин Ікарія з міською курією Антіохії та звичайними мешканцями міста; з'ясування основних проблем в діоцезі Схід, які мав вирішувати Ікарій; виявлення управлінського стилю Ікарія, особливостей його характеру та повсякденного життя.

Головним джерелом дослідження є промови Лібанія, якого можна назвати головним та найвідомішим оратором IV ст. від Р.Х. Народившись у 314 р., він своїм життям охопив майже все століття, померши у поважному віці близько 393 р. Сам Лібаній залишив нащадкам детальний опис свого шляху в великій промові «Життя, або про власну долю» [Lib., Ор. I]. Він був вихідцем з впливового роду куріалів Антіохії, хоча його предки і зазнали переслідувань за правління Діоклетіана [2, с. 52]. У віці 15 років він залишає дитячі забави заради любові до красномовства, яке стало його покликанням на все життя. Провчившись в Антіохії, надалі Лібаній їде відточувати всій стиль до Афін, які продовжували бути столицею красномовства [8, р. 15]. З 340 р. оратор починає мандрувати імперією, навчаючи учнів у різних містах та шукаючи найкраще місце

для самореалізації. У 348 р. йому, здавалося б, посміхнулася фортуна: Лібаній мав можливість висловити промову на честь імператорів Констанція та Константа, яка була благодушно прийнята. Оратор отримав офіційне призначення в Константинополі з імператорською платнею. Але столиця з її бюрократичними тенденціями не припала до душі майстру словесності. У 354 р. він повертається до Антіохії, отримує емоційний та ширий прийом та випрошує собі право залишитись в сирійському місті на постійній основі [5, с. 335].

Все подальше життя Лібанія пов'язано з Антіохією. Він стає офіційним ритором міста, відкриває тут свою школу, учням якої навіть дозволяли збиратися в приміщенні курії [8, р. 30]. Відомі імена 134 його учнів, серед яких є важливі чиновники імперії, діячі християнської Церкви [5, с. 334]. Найвідомішим учнем Лібанія був Іоанн Златоуст, також антіохієць – стовп вже християнського ораторського мистецтва. Щодо релігійних вподобань Лібанія, то він був язичником, хоча і доволі поміркованим. Він виступав за релігійну терпимість, діалог, а в язичництві бачив передусім елемент традиційного міського укладу життя та скарбницю сюжетів для риторичних занять. Релігійні погляди оратора яскраво виражені в промові «Про храми» [Lib., Or. XXX], яка частиною дослідників вважається головною роботою автора [12, р. 860; 15, р. 170]. Особливо збільшилась суспільна вага Лібанія за правління Юліана Відступника, іншого язичника, хоча набагато більш радикального у своїх поглядах. Після смерті Юліана Лібаній опиняється в опалі – на тривалий період часу він припиняє писати промови, практично переривається його листування [2, с. 54]. Все змінюється з приходом до влади Феодосія I. Лібаній повертає собі пошану, на 383–384 рр. отримує титул почесного префекта преторія. Останнє десятиліття його життя виявляється вкрай плідним: з 64 промов, які дійшли до нас, лівова частина написана саме в цей час.

Саме в останню декаду життя Лібанія написаний ряд промов стосовно Ікарія. Взагалі, промови, звернені до провінційних чиновників, це одна з найбільш популярних тем в творчості оратора останніх його років. Причому, ці промови є далеко не панеґіриками. В більшості творів бюрократи критикуються, часто дуже жорстко, їм даються поради, як треба виконувати свої обов'язки. Будучи офіційним ритором Антіохії, Лібаній вважав, що це не просто його право, але й обов'язок – захищати інтереси міста перед обличчям надісланих чиновників. Ще більше оратора надихнуло надання йому титулу почесного префекта преторія. Цей титул був вищим за рівень намісника (консуляра) провінції та управляючого (коміта) діоцеза. Тож Лібаній відчув, що він може розмовляти з чиновниками як з рівними, чи, ледве, не як з підданими. Від оратора дістається ледве не всім консулярам провінції Сирія 380х – початку 390х років. У Лібанія є промови конкретно присвячені постатям Євмолпія (консуляр у 384 р.), Тісамена (386 р.), Тимократа (бл. 387 р.), Луціана

(388 р.), Євстафія (388 р.), Євтропія (389 р.), Флоренція (бл. 392 р.) та Севера (кінець 380х – початок 390х рр.) [див. 9, р. 424]. Також в серії промов стосовно повстання в Антіохії 387 р. згадується консуляр Сирії того часу Цельз. Не обходить своєю увагою Лібаній і комітів Сходу, чиновників вищого рангу за консулярів. Оратор критикує Прокула (коміт у 383–384 рр.) та нашого героя Ікарія (384–385 рр.). Останньому присвячено чотири промови [Lib., Or. XXVI–XXIX]. Цікаво прослідкувати, як змінюється характер промов. Перша промова написана в тональності настанов старшого товариша, поради в питанні, як треба здійснювати управління. Друга промова звернена до Ікарія в формі критики за те, що він не прислуховується до порад. Третя промова звернена вже не до Ікарія, а до імператора Феодосія I, в ній коміт жорстко критикується. Зрештою, четверта промова звернена до Ікарія щодо конкретного епізоду його управління – побиття пекаря Антіоха.

Поруч з промовами Лібанія в статті використовується сучасна наукова література. Сама постать Ікарія не була центральним об'єктом дослідження істориків на рівні статті, а тим більше монографії. Чиновник згадується лише в контексті історії Антіохії та аналізу системи адміністрації доби Пізньої Античності. Патріархом дослідження історії міст Сходу Пізньої Римської імперії був вчений Г. Дауні. Зокрема, фундаментальною є його монографія з історії Антіохії [9]. Окреме його дослідження присвячене комітам Сходу та консулярам Сирії [10]. Інший стовп вивчення пізньоантичної Антіохії – радянський дослідник Г. Курбатов [3]. Крім дослідження Антіохії цей науковець пильну увагу в своїх дослідженнях приділяв постаті Лібанія [2]. Фундаментальною роботою з вивчення системи управління Пізньої Римської імперії є праця А. Джонса [11]. Якщо розглядати традиції вивчення творчості Лібанія, то вони є доволі масштабними. Найбільшим сучасним дослідником діяльності оратора можна назвати дослідницю Р. Крібіоре [8]. Крім того, язичницькі погляди Лібанія, особливості його стилю часто стають об'єктом досліджень у вигляді статей [див., напр.: 12; 15].

Для розуміння постаті Ікарія важливо визначити основні риси адміністративного управління Римської імперії наприкінці IV ст. від Р.Х. Основним джерелом для цього є *Notitia Dignitatum* – документ, який представляє собою список посад чиновників, як цивільних так і військових, і датується рубежем IV–V ст. Найбільшою структурною одиницею поділу імперії була префектура. Всього їх було чотири, на чолі префектур стояли префекти преторія, надзвичайно впливові бюрократи. Вони мали широкі повноваження в сфері адміністративної, податкової політики, виступали апеляційною інстанцією на дії дрібніших провінційних чиновників [11, р. 586–591]. Місто Антіохія знаходилася на території префектури Схід – найбільш густонаселеної та багатій частини імперії. Префектури в свою чергу поділялися на діоцези, яких загалом в імперії було 14. Так,

префектура Схід поділялася на 5 діоцезів (Єгипет, Схід, Азія, Понт, Фракія) [7, р. 166–167]. Зазвичай, діоцези очолювали чиновники, які називалися вікарії. Але начальникам найбільш важливих діоцезів була надана почесність – вони носили не титул вікарія, а більш шанований титул коміта. Саме так сталося з діоцезом Схід, начальник якого біля 335 р. отримав титул коміта Сходу [див. 10]. Крім того, адміністративний апарат коміта Сходу був вдвічі більшим за штат вікаріїв і становив приблизно 600 чоловік [11, р. 592]. Саме цю посаду займав Ікарій, його резиденція знаходилася в Антіохії.

Діоцези в свою чергу поділялися на провінції, яких було більше 100. Провінції регулярно змінювали свою чисельність: якісь об'єднувалися, якісь, навпаки, поділялися на декілька. На чолі провінцій стояли намісники під різними назвами: консуляри, президи, коректори. Для цих бюрократів існував ряд обмежень: вони не могли бути уродженцями тієї провінції, яку очолювали, не могли купувати там рабів, землі, будинки. Хоча на практиці ці заборони часто обходилися. Взагалі, сфера провінційного управління була достатньо корумпована. Важливою умовою призначення на посаду була рекомендація вищестоящого чиновника. За цю рекомендацію було прийнято платити «подяку» суффрагій – фактично, узаконений хабар [7, р. 172]. Антіохія була центром провінції Сирія, а очолював її консуляр Сирії.

Про Ікарія відомо не так багато до того періоду, коли він став комітом Сходу у липні 384 р. Походив він зі знатного роду з Галлії. Його батько Феодор дослужився до «другого рангу серед нотаріїв» [Amm. Marc., XXIX, I, 5]. Життя Феодора перервалося за правління імператора Валента у 371 р. за характерних обставин. Ряд впливових антіохійців, в тому числі колишній намісник Сирії, звернулися до забороненого мистецтва оракулів з запитанням, хто буде наступним імператором. Провидець заявив, що цією людиною буде Феодор. Коли імператору стало відомо про це, всі «заколотники» були притягнуті до суду, в тому числі Феодор, який знав про гадання, але нічого не замислював проти правителя [Amm. Marc., XXIX, I, 34]. Рішення суду було дуже жорстким: всіх причетних задушили, а одного з фігурантів навіть спалили живцем [Amm. Marc., XXIX, I, 38]. Лібаній вважав Феодора не винним, тому на початку правління Ікарія відносився до останнього з особливою, батьківською теплою: «...Своїми почесностями мені (Ікарій – прим. авт.) зробив себе моїм сином...» [Lib., Or. I, 225]. Отже, кар'єрному поступу Ікарія сприяла його належність до чиновницької еліти по лінії батька, на що не вплинула навіть сумна доля останнього. Це, взагалі, характерний приклад для Римської імперії того часу. Так, попередник Ікарія на посаді коміта Сходу Прокул був сином Євтолмія Тагіана, який в свою чергу займав посаду коміта Сходу у 370–374 рр., а потім довго працював на посаді коміта священних щедрот. В промовах Лібанія Прокул зазвичай називається Кокк (в перекладі з грецької – боб, насіння) [див.: Lib., Or.

XXVI, 30], що підкреслює ставлення до нього, як передусім сина ще більш впливового чиновника. Безпосередньо призначенню Ікарія на посаду коміта Сходу передувала ще одна подія. У січні 383 р. він виголосив перед Феодосієм I поему на честь проголошення його п'ятирічного сина Аркадія імператором. Лібаній згадує про «сльози, пролиті при її вимові» Ікарієм [Lib., Or. XXVIII, 2]. Оратор вважає призначення Ікарія на посаду коміта Сходу прямим наслідком виступу перед імператором, зазначав, що той «отримав владу в нагороду за поему» [Lib., Or. I, 225].

Треба зазначити, що Ікарія дуже турбувала постать Прокула, його попередника на посаді коміта Сходу. Новопризначений чиновник боявся, що він не зможе конкурувати за популярністю з представником такої впливової родини. Лібаній вказує на це в першій, прихильній до Ікарія промові: «Ти думаєш, що все це місто, Антіохія, прив'язано до Прокула, на нього покладає свої надії, їм захоплене, а до тебе неприязне» [Lib., Or. XXVI, 2]. Ритор переконує, що активних прибічників Прокула серед посадовців не більше кількох десятків. Але очевидно, що місто прохолодно прийняло новопризначеного бюрократа. Оратор натякає на обструкцію, влаштовану під час театральних дійсв клакерами. Ці групи виступали зачинателями криків в театрі, направлених на схвалення чи осуд чиновника. А за свої послуги вони вимагали коштів у посадовців [6, р. 17]. Критика клакерів червоною лінією проходить через різні промови Лібанія: «Тут чернь розбещена лестоцями багатьох правителів, які купували собі у неї ці гідні осміяння славослів'я» [Lib., Or. XXVI, 18]. Також Ікарій чув і інші нарікання в свій бік від рядового населення Антіохії. Зокрема, йому дорікали за недостатньо високу температуру води в лазнях [Lib., Or. XXVI, 5], хоча це була турбота не коміта, а представників курії [14, р. 353]. Отже, як бачимо, чиновники сильно піклувалися про ставлення до них населення, негатив від демосу міг суттєво ускладнити виконання посадових обов'язків.

Але основною проблемою Ікарія на посаді був голод, який розпочався в Сирії в результаті неврожаїв з 382 р. Зерна в Антіохії катастрофічно не вистачало. В результаті, хліб почав зникати з продажу, а на той що був сильно злетіли ціни. Лібаній описував складну ситуацію в місті: «Я бачив стару, яка несла дитину і вигукувала буквально, що якщо їй хто-небудь не дасть хліба, вона зараз помре ... Хліб ставав предметом боротьби ... Хто був слабший, додому приносив не хліб, а рани і роздертий одяг» [Lib., Or. XXIX, 3–4]. Населення висловлювало своє обурення місцевим чиновникам, а ті змушені були шукати вихід з ситуації. Одним з рішень була заборона вивозу з міста більше ніж двох хлібин. Хоча Лібаній зазначає, що міська охорона дозволяла за хабарі вивозити скільки завгодно хліба [Lib., Or. XXVII, 14]. Іншим заходом було встановлення жорсткого контролю над корпорацією пекарів та над цінами на хліб. За будь-який непослух виробників хліба

були батогами, першим це почав робити Філагрій – попередник Прокула та Ікарія на посаді коміта Сходу [9, р. 420]. Пекарі опинилися між молотом та ковадлом: зерна не вистачало, воно було дорогим, в той же час держава контролювала ціни на хліб. В такій ситуації багато з них вважали за краще припинити виробництво та втекти з міста – укритися «в горах та печерах», як про це пише Лібаній [Lib., Or. XXIX, 6].

Коли Ікарій заступив на посаду, він призначив спостерігачем над пекарями антіохійського куріла на ім'я Кандід. Останній викликав вкрай негативні відгуки зі сторони Лібанія – оратор називає його п'яницею, який постійно застосовував побиття батогами [Lib., Or. I, 228]. Одна з промов присвячена захисту пекаря Антіоха, почесного старця, який був висічений за наказом Кандіда. Після побиття виробнику хліба відмовили у медичній допомозі і до вечора водили роздягненим вулицями міста, додавши до фізичного болю ще і ганьбу [Lib., Or. XXIX, 10–11]. Лібаній категорично виступає проти таких дій, вважає, що залякування призведе тільки до протилежного ефекту. Пекарі остаточно повтікають з міста і робити хліб не буде кому. Взагалі, у промові Лібаній виділяє собі дуже велику роль щодо вирішення харчової проблеми: «Я двічі врятував це місто, повернувши йому пекарів і утримавши їх, спочатку переконавши їх повернутися, потім перешкодивши бігти» [Lib., Or. XXIX, 20]. Історія ж з Кандідом завершилась тим, що наприкінці 384 р. він був змінений в якості контролера пекарів на іншого куріла на ім'я Калліп. Втім, цей Калліп виявився не кращим за попередника. Він так само застосовував побиття батогами, жорстко контролював ціни: видавав накази, щоб «кожен продавав дешевше, ніж купив, що вірніше назвати божевільям, ніж дурістю» [Lib., Or. XXVII, 27]. Калліп прославився тим, що він брав хабарі за те, щоб не піддавати людей бичуванню. Завдяки цьому він швидко розбагатів, дозволяв собі ласувати м'ясом фазанів на влаштованих званих обідах, поки у всьому місті був голод [Lib., Or. XXVII, 29].

Судячи з промов Лібанія, провінційні чиновники часто використовували побиття батогами як метод покарання. Це дуже непокоїло міське населення, особливо еліту. Як відомо, населення Пізньої Римської імперії поділялося на дві групи: *honestiores* («благородні») та *humiliores* («смирненні»). Групи розрізнялися в тому числі за методами покарання, яким вони могли піддаватися. Так, для *honestiores* були заборонені побиття батогами, що ще раз було підтверджено едиктом Феодосія I [Lib., Or. XXVIII, 4; 11, р. 750]. Лібаній звинувачує Ікарія в тому, що він застосовував тілесні покарання для всіх груп населення без розбору. Оратор приводить приклад куріала Гермія, у якого в результаті побиття батогами було понівечене плече [Lib., Or. XXVII, 13; Lib., Or. XXVIII, 6]. Особливо жорстоким було побиття юнака на ім'я Ламах: «Тортури були такими страшними і затягнулися до настільки пізньої пори дня, що ті, хто тримав юнака під груди, прикладаючи руки до його лобу, перевіряли, чи не

мертвий він» [Lib., Or. XXVIII, 8]. Справжньою причиною побиття Лібаній вважає не певну провинність, а те, що юнак купив у антіохійського майстра срібні вироби, перебивши ту ціну, яку за них давав Ікарій. Після цього коміт Сходу, ніби то, затаїв образу на Ламаха та почав шукати помсти [Lib., Or. XXVIII, 18–19]. Побиття батогами активно застосовував і Прокул. Населення Антіохії сподівалося, що наступний коміт Сходу виявиться м'якшим, але їх сподівання не виправдалися.

В іншому Ікарій також мало відрізнявся від попередника. Він залишив в силі всі рішення Прокула, хоча еліта Антіохії сподівалася на відміну ряду з них. Лібаній пояснює це страхом за свою посаду, острахом бути змішеним. Оратор виступає з засудженням цієї позиції: «Краще один день влади на засадах справедливості, ніж все життя займати трон без неї» [Lib., Or. XXVII, 41]. Більш того, Ікарій залишив на посадах ставлеників Прокула, які користувалися поганою славою в місті [Lib., Or. XXVII, 30]. Податки, які залежали від місцевої адміністрації, не тільки не знизилися, але й були введені нові. Так, Ікарій поклав на сільське населення, яке відвідувало Антіохію, обов'язок вивозу сміття з міста на своїх віслюках. Судячи зі слів Лібанія, цей обов'язок був надзвичайно обтяжливим для селян, особливо з зимовий період, коли сміття перетворювалося на бруд [Lib., Or. XXVII, 15–16]. Хоча, зазвичай, обов'язок вивозу сміття покладався на міську курію. Також оратор згадує про новий податок з ремісників, які встановлювали торговельні палатки на форумі Антіохії [Lib., Or. XXVI, 20–21; 14, р. 352]. Пізніше ці кошти йшли на організацію театральних дійств.

Щодо розпорядку життя Ікарія, то з цього приводу Лібаній також висловлює коміту Сходу ряд претензій. У першій, доброзичливій промові оратор радить чиновнику більше працювати, не наймати собі зайвих помічників: «...Велика краса влади – правитель, який до опівночі вершить одні письмові розпорядження за іншими і серед всіх підлеглих єдиний не піддається втомі» [Lib., Or. XXVI, 27]. Як видно з наступних промов, Ікарій не сильно дослуховувався до порад оратора. Він став постійно ходити на звані обіди, не відмовляючись від подібних запрошень. Часто такі заходи перетворювалися на пиятики [Lib., Or. XXVII, 17]. В першій промові Лібаній хвалить коміта за негативне ставлення до «несправедливих хабарів» [Lib., Or. XXVI, 28]. Надалі, судячи зі усього, відношення було видозмінене.

В промовах Лібанія відчувається особиста образа на чиновника. Оратор сподівався, що Ікарій буде прислуховуватися до всіх його слів, буде відноситись як до батька. Але цього не відбулося, як ми бачимо з джерел. Лібаній декілька разів дорікає чиновнику, що той не дослуховувався до його порад [див., напр.: Lib., Or. XXVII, 2]. Ікарій відмовився призначити для ремонту мосту Легоя, друга, а, можливо, і родича Лібанія [Lib., Or. XXVII, 3]. Коміт Сходу навіть не відвідав оратора, коли той сильно захворів [Lib., Or. XXVII, 38]. Але в цих конкретних діях навряд чи варто

сильно дорікати Ікарію. Судячи з промов Лібанія, його важко назвати дуже приємною в особистому спілкуванні особою. Скоріше він виглядає як 70-річний сварливий дідуган. Складні особисті стосунки, невиправдані надії, покладені Лібанієм на Ікарія, звичайно, вплинули на оцінку останнього в промовах. Критика чиновника є більш гострою, ніж могла би бути за інших обставин. При цьому, наряд чи, Лібаній наважився фальсифікувати факти, виступаючи з публічними промовами, тим більше звертаючись до імператора Феодосія I.

Отже, за промовами Лібанія можна яскраво побачити постать Ікарія як типового представника провінційної чиновницької еліти кінця IV ст. від Р.Х. Він походив з впливової та знатної родини, що допомагало йому робити кар'єру. При цьому його батько Феодор був страчений у 371 р. за підозрою у державній зраді, що не було рідкістю в ті часи. Вирішальним кроком для призначення на посаду коміта Сходу для Ікарія стала поема, проголошена перед імператором Феодосієм I на честь його сина Аркадія. Тож, наявність особистих відносин з правителем була вкрай важлива для успішної кар'єри. Також провінційному чиновнику важливо було мати повагу від населення та встановити співпрацю з місцевою курією. Ікарій дуже переживав через популярність попереднього коміта Сходу Прокула і боявся, що інтриги того можуть завадити йому довго перебувати на посаді. Діалог з курією він налагодив тим, що частину повинностей куріалів переклав на інші верстви населення. Зокрема, відповідальними за вивіз сміття стали селяни округи, які відвідували Антіохію. Основною ж проблемою Ікарія на посаді став голод в Сирії, проблеми з виробництвом хліба в містах. Місцеві чиновники намагалися боротися з кризою шляхом встановлення твердих цін на хліб, жорсткого контролю над діяльністю пекарів. Виробників хліба часто били батогами за ціни, які перевищували встановлені норми. Такі дії не завжди були ефективними, часто вони змушували пекарів тікати з міст. Побиття батогами в принципі було поширеним покаранням, до нього вдавалися навіть у відношенні до куріалів. Також про Ікарія можна сказати, що він любив купувати срібні вироби, часто відвідував знатних антіохійців на звані обіди, його чиновники звинувачуються Лібанієм в отриманні хабарів. При цьому Ікарій не був виключенням з правил, а був типовим чиновником свого часу.

Список використаних джерел

1. Аммиан Марцеллин, 2005. 'Римская история', Москва: АСТ, 631 с.
2. Курбатов, ГЛ., 1990. 'Ранневизантийские портреты', Ленинград: Изд. Лен. Университета, 272 с.
3. Курбатов, ГЛ., 1962. 'Ранневизантийский город (Антиохия в IV в.)', Ленинград: Изд. Лен. Университета, 286 с.
4. Либаний, 2014. 'Речи' (в 2 т.), Санкт-Петербург: Квадривіум.
5. Удальцова, ЗВ. ред., 1984. 'Культура Византии' (в 3 т., Т.1), Москва: Наука, 726 с.
6. Browning, R., 1952. 'The riot of A.D. 387 in Antioch: The role of the Theatrical Claques in the Later Empire', *The Journal of Roman Studies*, Vol.42, p.13–20.

7. Cameron, A. (ed.), 2008. 'The Cambridge Ancient History', (In 14 vol., Vol.13), Cambridge: Cambridge University Press, 845 p.
8. Criore, R., 2007. 'The School of Libanius in Late Antique Antioch', Princeton: Princeton University Press, 360 p.
9. Downey, G., 1961. 'A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest', Princeton: Princeton University Press, 753 p.
10. Downey, G., 1939. 'A Study of the Comites Orientis and Consulares Syriae', Princeton: Princeton University Press, 22 p.
11. Jones, AHM., 1964. 'The Later Roman Empire. 284–602', (In 3 vol., Vol.2), Oxford: Blackwell, 1068 p.
12. Jones, CP., 2013. 'Three Temples in Libanius and Theodosian Code', *The Classical Quarterly*, 63 (2), p.860–865.
13. Libanius, 1903–1927. 'Opera (in XII vol.)', Leipzig.
14. Liebeschuetz, W., 1959. 'The Finances of Antioch in the Fourth Century A.D.', *Byzantinische Zeitschrift*, 52 (1), p.344–356.
15. Swift, J., 2016. 'Pagan Altars and Monarchic Discourse in Libanius' *Declamation 22. Phoenix*, Vol.70, No.1/2, p.170–189.

References

1. Ammian Marcellin, 2005. 'Rimskaja istorija (Roman history)', Moskva: AST, 631 s.
2. Kurbatov, GL., 1990. 'Rannevizantijskie portrety (Early Byzantine portraits)', Leningrad: Izd. Len. Universiteta, 272 s.
3. Kurbatov, GL., 1962. 'Rannevizantijskij gorod (Antiohija v IV v.) (Early Byzantine City (Antioch in the 4th century))', Leningrad: Izd. Len. Universiteta, 286 s.
4. Libanij, 2014. 'Rechi (Orations)' (v 2 t.), Sankt-Peterburg: Kvadrivium.
5. Udal'cova, ZV. red., 1984. 'Kul'tura Vizantii (Culture of Byzantium)' (v 3 t., T.1), Moskva: Nauka, 726 s.
6. Browning, R., 1952. 'The riot of A.D. 387 in Antioch: The role of the Theatrical Claques in the Later Empire', *The Journal of Roman Studies*, Vol.42, p.13–20.
7. Cameron, A. (ed.), 2008. 'The Cambridge Ancient History', (In 14 vol., Vol.13), Cambridge: Cambridge University Press, 845 p.
8. Criore, R., 2007. 'The School of Libanius in Late Antique Antioch', Princeton: Princeton University Press, 360 p.
9. Downey, G., 1961. 'A History of Antioch in Syria from Seleucus to the Arab Conquest', Princeton: Princeton University Press, 753 p.
10. Downey, G., 1939. 'A Study of the Comites Orientis and Consulares Syriae', Princeton: Princeton University Press, 22 p.
11. Jones, AHM., 1964. 'The Later Roman Empire. 284–602', (In 3 vol., Vol.2), Oxford: Blackwell, 1068 p.
12. Jones, CP., 2013. 'Three Temples in Libanius and Theodosian Code', *The Classical Quarterly*, 63 (2), p.860–865.
13. Libanius, 1903–1927. 'Opera (in XII vol.)', Leipzig.
14. Liebeschuetz, W., 1959. 'The Finances of Antioch in the Fourth Century A.D.', *Byzantinische Zeitschrift*, 52 (1), p.344–356.
15. Swift, J., 2016. 'Pagan Altars and Monarchic Discourse in Libanius' *Declamation 22. Phoenix*, Vol.70, No.1/2, p.170–189.

* * *